

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
«Любешівський технічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

методичні вказівки до виконання семінарських робіт

для здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр
денної форми навчання

Галузь знань 19 «Архітектура та будівництво»

Спеціальність 192 «Будівництво та цивільна інженерія»

Освітньо-професійна програма «Будівництво та експлуатація будівель і споруд»

Галузь знань 19 «Архітектура та будівництво»

Спеціальність 192 «Будівництво та цивільна інженерія»

Освітньо-професійна програма «Опорядження будівель і споруд та будівельний дизайн»

Галузь знань 13 «Механічна інженерія»

Спеціальність 133 «Галузеве машинобудування»

Галузь знань 27 «Транспорт»

Спеціальність 274 «Автомобільний транспорт»

Галузь знань 20 «Аграрні науки та продовольство»

Спеціальність 208 «Агроінженерія»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Галузь знань 241 «Готельно-ресторанна справа»

Спеціальність 24 «Сфера обслуговування»

Любешів 2023

УДК 94(477)(07)І 90

До друку

Голова методичної ради ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ»
_____ Герасимик-Чернова Т.П.

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій
коледжу Бібліотекар _____ М.М. Демих

Затверджено методичною радою ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ»
протокол № _____ від «_____» _____ 2023 р.

Рекомендовано до видання на засіданні циклової методичної комісії
викладачів соціально-гуманітарних дисциплін та іноземних мов
протокол № _____ від «_____» _____ 2023 р.

Голова циклової методичної комісії _____ Кравчик Л. М.

Укладач: _____ Домальчук С. В., викладач вищої категорії

Рецензент: _____

Відповідальний за випуск: _____ Кравчик Л. М., викладач вищої
категорії, голова циклової методичної комісії викладачів соціально-
гуманітарних дисциплін та іноземних мов.

Історія України [Текст]: методичні вказівки до виконання семінарських робіт
для здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр
денної форми навчання / уклад. С.В.Домальчук – Любешів ВСП
«Любешівський технічний фаховий коледж ЛНТУ, 2023. – 50 с.

Видання містить завдання для виконання семінарських робіт студентами,
а також перелік рекомендованої літератури.

С.В. Домальчук, 2023

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Семінарське заняття №1. Українські землі в складі Литви та Польщі (друга половина XIV – перша половина XVII ст.).....	8
3. Семінарське заняття №2. Українська національна революція XVII ст.....	16
4. Семінарське заняття №3. Україна в останній чверті XVII – у XIII ст.. Гетьманщина.....	21
5. Семінарське заняття №4. Українська державність у 1917 – 1921 рр.....	29
6. Семінарське заняття №5. Україна в роки Другої світової війни.....	38
7. Рекомендована література.....	46

ВСТУП

Мета семінарських занять – поглиблення та закріплення знань, отриманих на лекціях і під час самостійного вивчення окремих тем курсу. Як правило, на семінар виносяться 3–4 питання; їх розглядають як у традиційній формі, так і у вигляді дискусії, розгорнутої бесіди, конференції, “круглого столу”, особливо якщо обговорюються проблемні питання. Опитування студентів на семінарі проходить як за бажанням студента, так і за викликом викладача. Крім основних виступів студентів на семінарі, викладач оцінює також істотні доповнення до викладеної проблеми. На семінарських заняттях можуть обговорюватися повідомлення, доповіді та реферати. У кінці заняття викладач підводить підсумки роботи, оцінює виступи і доповнення кожного студента, акцентуючи увагу на найбільш вдалим відповідях, недоліках у висвітленні теми. Крім цього, студенти отримують завдання щодо підготовки до наступного семінарського заняття. Готуючись до семінарського заняття, студент повинен опрацювати рекомендовані до даної теми джерела та літературу, продумати відповіді на кожне питання, скласти план і стислі тези свого виступу. Важливе значення у підготовці до семінару мають консультації викладачів, час і місце проведення яких доводиться до відома студентів. Готуватися до семінарського заняття необхідно заздалегідь. Всебічна та ґрунтовна підготовка – важлива передумова створення творчої атмосфери при обговоренні передбачених планом семінару питань, змістовних виступів і доповнень. На семінарі студенти повинні доповнювати свої записи новим матеріалом з виступів своїх товаришів та викладача.

Семінарські заняття базуються на самостійній роботі студентів, яка є однією з основних форм навчального процесу. Лише самостійна робота в комплексі з іншими формами навчання забезпечує глибоке вивчення та всебічне засвоєння студентами матеріалу, оволодіння методами наукового мислення, виховання у них творчих, аналітичних підходів до вивчення історії України. Форми самостійної роботи студентів можуть бути різноманітними:

вивчення і конспектування документів та інших історичних джерел, навчальної та навчально-методичної літератури, монографій і наукових статей, написання тематичних повідомлень, доповідей, рефератів. Основна ділянка самостійної роботи – уважне читання і конспектування передбачених до семінарського заняття основних джерел та літератури. Це обов'язкова вимога при вивченні історії України, один з головних елементів модульно-рейтингової системи оцінки знань студентів.

Самостійна робота над джерелами, навчальною та науковою літературою розпочинається з попереднього ознайомлення з ними. Необхідно прочитати зміст, вступ, позначити дати написання або прийняття того чи іншого документа. Слід уважно прочитати документ чи наукову роботу, роблячи попередні чорнові записи, і лише після цього доцільно розпочинати складання конспекту. Загальних і єдиних для всіх правил ведення конспекту не існує, оскільки конспектування – творча справа і робота суто індивідуальна. Але існують деякі загальні обов'язкові вимоги до написання конспекту. Конспект – це стислий переказ основних ідей, проблем документа чи наукової роботи своїми словами. Записувати необхідно лише головні положення джерел та їх аргументацію. Якщо думка автора твору чи документ викладені так, що їх важко передати своїми словами, потрібно виписати цитати та зробити посилання на джерела, із зазначенням номерів сторінок. Записи в конспекті треба вести чітко й розбірливо, вони повинні повністю відповідати змісту джерел та літератури й мати внутрішній логічний зв'язок. З метою економії місця та часу допускається скорочення деяких слів при конспектуванні. Для визначення у конспекті найважливішого доцільно підкреслити відповідні місця. У цілому конспект за формою може бути написаний у вигляді тез і бути ґрунтовним за змістом та невеликим за обсягом.

Поглибленому вивченню актуальних проблем курсу та підвищенню рівня знань сприяє підготовка і написання рефератів. Така форма самостійної

роботи обов'язкова при модульно-рейтинговій системі оцінюванням знань студентів. Кожен студент готує лише один реферат. Теми рефератів студентів академічної групи повинні бути різними. На семінарі розглядають не більш ніж 1–2 доповіді або реферати. Написання реферату для кожного студента – робота індивідуальна. Тему дослідження студент обирає сам чи за рекомендацією викладача. Викладачі, що ведуть семінарські заняття, є консультантами-керівниками студентів, надають їм постійну і всебічну допомогу в написанні рефератів.

Реферат повинен мати таку структуру: титульний аркуш, зміст, вступ, 2–3 розділи, висновки та список джерел і літератури. Загальний обсяг реферату становить 23–25 аркушів рукописного або тексту надрукованого через 1,5 інтервали на папері формату А4. Писати чи друкувати текст слід на аркуші лише з одного боку. Друкування тексту можливе лише після перевірки викладачем рукописного варіанта.

Для того щоб написати змістовний реферат, студент повинен глибоко опрацювати джерела – історичні документи, ґрунтовно вивчити історичну літературу, монографії чи статті з обраної теми. При роботі над літературою необхідно законспектувати її, виписати окремі цитати, дати. У тексті реферату обов'язковими повинні бути посилання на використані джерела та наукову літературу. У вступній частині реферату потрібно обґрунтувати актуальність теми, дати короткий історіографічний огляд проблеми та визначити мету студентської наукової роботи. Необхідно подбати про логіку викладу матеріалу в тексті. Викладач установлює для кожного студента індивідуально термін підготовки реферату і перевіряє написаний текст. Виступ студента з доповіддю на семінарі розрахований на 10–15 хвилин. Практикується також рецензування рефератів іншими студентами. Слід підкреслити, що при оцінці реферату викладач ураховує не лише якість змісту написаного тексту, але й весь хід його захисту студентом на семінарі. Тому автор доповіді повинен вільно володіти опрацьованим матеріалом, дати відповіді на додаткові запитання викладача або студентів, показати

вміння науково аргументувати власні міркування, обґрунтувати висновки у висвітленій темі.

При визначенні оцінок і підсумкової оцінки враховується не лише навчальне навантаження, але й участь студента у наукових конференціях. При підготовці до семінарських занять та написанні доповідей і рефератів студенти користуються бібліотечним фондом історичної літератури. Викладачі, що ведуть семінарські заняття, зі списку основної літератури до семінару рекомендують студентам ту, в якій найбільш повно висвітлюються конкретні питання.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ ЛИТВИ ТА ПОЛЬЩІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

План

1. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
2. Становище українських земель у складі Речі Посполитої.
3. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ.

Методичні рекомендації

1. Розглядаючи це питання, слід мати на увазі, що становище українських земель під владою Литви по-різному оцінюється науковцями: одні вважають його іноземним загарбанням України, інші характеризують Велике князівство Литовське як спільну литовсько-руську державу, що забезпечувала і литовські, і слов'янські інтереси. У результаті вивчення питання студент має дати власну аргументовану оцінку більш ніж 200- річного перебування українських земель під владою Литви.

Почати висвітлення питання слід з короткої довідки про утворення Литовської держави та її швидке просування на білоруські й українські землі протягом XIII–XIV ст., зближення литовської та слов'янської верхівки. Далі охарактеризуйте політичний устрій Великого князівства Литовського, князівств Жемайтійського та Руського, автономію руських князівств, укажіть на мотиви й обопільне значення політики князя Ольгерда щодо Русі. Розкрийте причини, суть та наслідки Кревської унії. З погляду інтересів Русі покажіть внутрішньо- та зовнішньополітичну діяльність князя Вітовта, військову та політичну боротьбу 30-х років XV ст. в українських землях, причини та наслідки втрати ними автономії. Дайте стислу характеристику соціально-економічного життя українських земель наприкінці XV–XVI ст. (розширення феодалного землеволодіння, обмеження особистих і майнових прав селян, відображення цих явищ у Литовських Статутах). Зверніть увагу на посилення зовнішніх загроз для українських володінь Литви зі

зміцненням Московської держави, появою Кримського ханства та повною нездатністю литовського уряду захистити Україну від татарських набігів. Підводячи підсумок, дайте загальну оцінку литовського періоду вітчизняної історії.

2. Відповідь на це питання рекомендується розпочати з розкриття причин, показу боротьби навколо її укладання та ролі українських магнатів і шляхти у цьому процесі. Поміркуйте, наскільки історично виправданою була зайнята ними позиція. З'ясуйте устрій новоутвореної Речі Посполитої, статус інкорпорованих Польщею українських Підляшшя, Волині, Київщини та Брацлавщини, участь української шляхти в політичному житті держави.

Охарактеризуйте зміни в економічному та суспільному житті після Люблінської унії (розвиток феодального землеволодіння, утвердження фільварково-панщинної системи, посилення експлуатації та закріпачення селян, інтенсифікація товарно-грошових відносин і включення українських земель в європейську торгівлю хлібом тощо), покажіть позитивні та негативні сторони цих змін.

З'ясуйте особливості релігійного питання в Речі Посполитій, причини його загострення та спробу розв'язання шляхом укладання Берестейської унії 1596 р. Поміркуйте, чому навколо неї розгорілась гостра суспільно-політична боротьба, які конкретні наслідки мала унія. Покажіть, як у зв'язку з релігійним протистоянням поживалося українське громадсько-політичне життя (діяльність православних братств, антиунійна шляхетська опозиція на чолі з князем Острозьким, полеміка між прихильниками й противниками унії, акції козацтва на захист православ'я), зростала організованість і рішучість українців захищати свої права.

Закінчуючи розгляд питання, зробіть загальні висновки щодо українсько-польських стосунків та розвитку українських земель у складі Речі Посполитої протягом останньої третини XVI – першої половини XVII ст.

3. У відповіді на третє питання слід з'ясувати передумови появи козацтва, роль міщан-уходників у його зародженні, інші соціальні джерела

поповнення козацьких ватаг, умови життя в Дикому полі, які вимагали згуртування та оволодіння військовою справою. Покажіть необхідність появи військового центру козацтва у південних степах, розкажіть про заснування Запорозької Січі, її розвиток і устрій, стисло охарактеризуйте звичаї та правила січового товариства.

З'ясуйте причини появи реєстрового козацтва, покажіть, що з його утворенням здобуті в степу «козацькі вольності» щодо реєстровців набувають урядового визнання, а саме козацтво – рис особливого суспільного стану Речі Посполитої. Покажіть, що з початку XVII ст. козацтво перетворюється на потужну військову і суспільно-політичну силу: здійснює широкомасштабні походи проти турків і татар, реально впливає на досягнення найважливіших зовнішньополітичних завдань Речі Посполитої, рішуче виступає на захист православ'я, Запорозька Січ перетворюється на політичний центр, прообраз української козацької держави, веде самостійну зовнішню політику.

Завершуючи відповідь, назвіть причини та наслідки козацьких повстань 1620–1630-х рр., значення їх досвіду для майбутньої Визвольної війни.

Навчально-методична і наукова література

- Бойко О. Д. Історія України : посібник / О. Д. Бойко. – К., 2004.
- Борисенко В. Й. Курс української історії з найдавніших часів до XX століття / В. Й. Борисенко. – К., 1996.
- Грушевський М. С. Ілюстрована Історія України / М. С. Грушевський. – К., 1990.
- Голобуцький В. Запорізьке козацтво / В. Голобуцький. – К. : Вища школа, 1994.
- Дорошенко Д. І. Історія України : у 2 т. Т. 1 (до половини XVII століття). Д. І. Дорошенко. – К. : Глобус, 1991.
- Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI–XVII ст. / Я. Д. Ісаєвич. – К., 1966.
- Історія України в особах. Литовсько-польська доба. – К., 1997.

- Історія України : курс лекцій для студентів технічних вузів / під ред. В. І. Ніколаєнка. – Х., 2001.
- Історія України / під ред. В. А. Смолія. – К., 1997.
- Історія України : курс лекцій : у 2 кн. – К., 1991. – Кн. 1.
- Історія України : навчально-методичний посібник для семінарських занять / за ред. В. М. Литвина. – К., 2006.
- Історія України : підручник / керівн. авт. кол. Ю. Зайцев. – К., 2004.
- Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні / С. Леп'явко. – Чернігів, 1996.
- Плохий С. Н. Папство і Україна: політика римської курії на українських землях в XVI–XVII ст. / С. Н. Плохий. – К., 1989.
- Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. / Н. Полонська-Василенко. – К., 1992. – Т. 1.
- Русіна О. В. Україна під татарами і Литвою / О. В. Русіна. – К., 1998.
- Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – початок XVIII ст.) / П.М.Сас. – К., 1998.
- Сас П. М. Феодалные города Украины в конце XV – 60-х годах XVI в. / П. М. Сас. – К., 1989.
- Семененко В. И. История Украины с древнейших времен до наших дней / В. И. Семененко, Л. А. Радченко. – Изд.2-е, испр. и доп.. – Х. : Форсинг, 1999.
- Субтельний О. Україна: Історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1992.
- Шабульдо Ф. М. Земли юго-западной Руси в составе Великого княжества Литовского / Ф. М. Шабульдо. – К., 1987.
- Щербак О. В. Формування козацького стану в Україні / О. В. Щербак. – К., 1997.
- Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : у 3 т. / Д. І. Яворницький. – Львів, 1990–1992.

Питання для самостійного вивчення

1. Північна Буковина, Закарпаття у XIV–XVII ст.

2. Історія формування Литовського князівства.
3. Козацькі та козацько-селянські повстання у кінці XVI – 30-х роках XVII ст.
4. Етнічний розвиток українців у XIV–XVI ст.
5. Піднесення української культури у другій половині XVI – першій половині XVII ст.

Контрольні питання і завдання для самостійної роботи

Тести для самоконтролю

1. Захоплені Литовською державою південно-західні Руські землі у другій пол. XIV ст.:
 - а) остаточно втратили державність і право на місцеве самоврядування;
 - б) перебували на становищі удільних князівств із залишками місцевої автономії;
 - в) включились в активну боротьбу з литовськими загарбниками.
2. Кревська унія між Литвою та Польщею була укладена насамперед з метою:
 - а) запобігти посиленню Московського князівства та його прагненню приєднати до себе українські та білоруські землі;
 - б) об'єднати сили для боротьби з Тевтонським орденом;
 - в) створити велику державу і почати експансію в Європі.
3. Кревська унія:
 - а) сприяла посиленню Литовського князівства;
 - б) ліквідувала незалежність Литовського князівства шляхом його повного включення до складу Польського королівства;
 - в) призвела до посилення залежності Литви від Польщі.
4. Великий литовський князь Вітовт, прагнучи зберегти самостійність Литовського князівства:
 - а) спирався на підтримку українського і білоруського православного люду, надаючи йому більших прав і свобод;

б) зміцнив центральне управління, тим самим посиливши залежність українських і білоруських земель від Литви;

в) звернувся за підтримкою до Москви і Золотої Орди.

5. Війна між Великим Литовським князівством і Московською державою за право володіти українськими і білоруськими землями увійшла в історію під назвою:

а) Північна війна;

б) Литовська війна;

в) Лівонська війна.

6. Люблінська унія 1569 року передбачала:

а) повну інкорпорацію Литви до складу Польської держави;

б) надання Литві адміністративної автономії;

в) збереження Литвою повної незалежності.

7. Затвердження Берестейської церковної унії:

а) заспокоїло народні маси України і примирило їх з новою державою;

б) залишило населення байдужим до релігійних змін;

в) призвело до нового піднесення антикатолицького руху.

8. Найважливішими джерелами формування козацтва історики вважають:

а) збіднілу українську православну шляхту та міщан;

б) промисловців-уходників та втікачів-кріпаків;

в) переселенців з Московської держави та інших земель, що межували з Україною.

9. Головною проблемою українських козаків наприкінці XV – першій половині XVI ст. була:

а) боротьба з Польщею;

б) протистояння спробам Московської держави захопити їх землі;

в) боротьба з татарсько-турецькою агресією.

10. Гетьман П.Сагайдачний разом з Військом Запорозьким вступив:

а) до Києво-Печерської лаври;

б) до Києво-Могилянської колегії;

в) до Київського братства.

11. Основними завданнями реєстрових козаків були:

- а) війна з турками
- б) охорона кордонів та контроль за нереєстровими козаками;
- в) усунення релігійного та національного гніту;
- г) розв'язання соціально-економічних проблем.

12. Заснування Запорозької Січі на о. Мала Хортиця історики пов'язують з ім'ям:

- а) Петра Сагайдачного;
- б) Самійла Кішки;
- в) Дмитра Вишневецького.

13. Вступ до запорозького товариства починався з питання:

- а) “У Бога віруєш?”;
- б) “Воювати вмієш?”;
- в) “Грошей хочеш?”;
- г) “Смерті боїшся?”.

14. Повстання К.Косинського відбулося у:

- а) 1588–1590 рр.;
- б) 1591–1593 рр.;
- в) 1593–1595 рр.;
- г) 1596–1598 рр.

Проблемні питання

1. Чим був викликаний занепад української державності за часів Литовського князівства? Чи були перспективи її збереження?
2. Чому, маючи офіційною метою згуртування християнського населення Речі Посполитої, Берестейська унія призвела до загострення релігійного протистояння?

Теми доповідей та повідомлень

1. Литовські статuti.
2. Українські міста: ремесла, торгівля.

3. Уніатська (греко-католицька) церква.
4. Утворення фільваркового господарства.
5. Селянські виступи в XV – поч. XVI ст.
6. Російсько-українські взаємозв'язки в XV–XVI ст.
7. Розвиток освіти.
8. Братства та їх роль у суспільно-політичному житті України.
9. Українська шляхта.
10. Берестейська церковна унія (1596 р.) і її оцінки в історичній літературі.
11. Організація шкіл та друкарень.
12. Полемічні та історичні твори другої половини XVI – початку XVII ст.
13. Основні риси українського побуту в XV–XVI ст.
14. Український жіночий та чоловічий одяг.
15. Виникнення й поширення назви “Україна”.
16. Дмитро Байда-Вишневецький.
17. Криштоф Косинський.
18. Северин Наливайко.
19. Петро Сагайдачний.
20. Побут українських козаків.
21. Одяг українських козаків.
22. Атрибути гетьманської влади. Козацькі клейноди.
23. Церква і школа в Запорозькій Січі.
24. Господарство запорозьких козаків.
25. Військове мистецтво козаків.
26. Зв'язки запорозького та донського козацтва.
27. Адміністративно-політичний устрій Запорозької Січі.
28. Перші походи українських козаків.
29. Проблеми козацтва в історичній літературі.
30. Запорозьке козацтво в художній літературі.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ XVII СТ.

План.

1. Причини та передумови виникнення Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького, її рушійні сили та основні етапи.
2. Національно-визвольна боротьба українського народу 1648–1952 рр.
3. Зовнішня політика Б. Хмельницького та її наслідки. Ситуація в Україні в 1653–1957 роках.
4. Період «Руїни». Результати Визвольної війни.

Методичні рекомендації

1. Відповідь на перше питання слід розпочати з визначення економічних, соціальних та релігійних причин Української національної революції. Визначте, що таке «Золота осінь Речі Посполитої». Доречно буде згадати про утиски, які зазнало українське козацтво після прийняття поляками «Ординації Війська Запорозького». Далі слід висвітлити події навколо Б. Хмельницького, що стали безпосереднім приводом до революції. Окремо слід зупинитись на постаті Б. Хмельницького та обов'язково наголосити, що спочатку революція не мала далекоглядних цілей і зводилась до задовільнення інтересів козацтва. Після цього треба охарактеризувати рушійні сили революції, з визначенням мети кожної соціальної групи та основні етапи революції.
2. Спочатку необхідно охарактеризувати причини перемог Б. Хмельницького в 1648 році. Докладніше слід зупинитись на ролі Кримського ханства, показати, що татари були важливим союзником, та з'ясувати умови, на яких вони допомагали Хмельницькому. Доцільно показати еволюцію мети Б. Хмельницького – від відшкодування власної образи та відновлення «прав та вольностей козацьких», до створення української козацької держави. Слід дати оцінку Зборівській угоди, та показати, чому вона не задовольняла обидві сторони. Окремо слід зупинитись на державі Військо Запорозьке та з'ясувати, чи була це незалежна держава, чи все ж таки автономія у складі Речі

Посполитої. В кінці відповіді варто порівняти Зборівський мир з Білоцерківським та показати, що з 1651 року революція опинилась «в глухому куті».

3. Перш за все, слід визначити основні вектори зовнішньої політики Б. Хмельницького, починаючи з союзу з кримським ханом та дипломатичними ініціативам гетьмана в сторону Швеції, Трансільванії, Угорщини, тощо. Окремо доцільно зупинитись на відносинах з Молдавським князівством та Молдавських походах козаків, визначити причини інтересу Б. Хмельницького до Молдавії і до чого це призвело. Слід пояснити, чому саме Московське царство було обрано Б. Хмельницьким як головний союзник. Переяславська рада і «Березневі статті». Висловіть свою думку, що насправді означав союз Б. Хмельницького з московським царем. Доречно розказати про наслідки цього союзу: спочатку про військові дії проти Польщі в 1655–1656 роках та про порушення Московією Переяславської угоди. В кінці відповіді необхідно оцінити підписання Віленського миру між Московією та Польщею в 1655 року та спроби Б. Хмельницького знайти нових союзників.

4. Спочатку слід визначити причини та сутність «Руїни». Доречно охарактеризувати наміри Б. Хмельницького встановити спадкове гетьманство та пояснити, чому цього зробити не вдалось. Політика І. Виговського. Слід визначити причини розколу України на Правобережжя та Лівобережжя. Варто докладно зупинитись на діяльності гетьмана П. Дорошенка та його боротьбі за возз'єднання українських земель, показати негативні наслідки Андрусівського перемир'я та Вічного миру для України. В кінці відповіді визначте причини поразки, значення та уроки української національної революції.

Проблемні питання

1. В чому Ви вбачаєте історичне значення української козацької держави Війська Запорозького для подальшої долі українського народу?
2. Вкажіть на соціальні та релігійні аспекти подій Визвольної війни,

обґрунтуйте їх вплив на процеси становлення козацької держави.

3. Чи міг Б.Хмельницький без зовнішньої допомоги відстояти Українську козацьку державу?

4. Чи можна вважати Визвольну війну під проводом Б. Хмельницького антифеодальною? Обґрунтуйте свою думку.

5. Чи можна вважати, що після Переяславської угоди та «Березневих статей» Україна стала частиною Московської держави?

Теми рефератів, доповідей і повідомлень

1. Б. Хмельницький – державний діяч, фундатор української козацької держави.

2. Дипломатія гетьмана Б. Хмельницького.

3. Б.Хмельницький як полководець.

4. Соратники Б. Хмельницького.

5. Селянське питання в роки Визвольної війни.

6. Українська козацька держава і Річ Посполита в роки Визвольної війни.

7. Україна та Кримське ханство в часи Визвольної війни.

8. Значення Української національної революції середини XVII ст. в контексті вітчизняної та європейської історії.

Навчально-методична і наукова література

Апанович О. Гетьмани України і кошові атамани Запорозької Січі / О. Апанович. – К., 1993.

Багалей Д. И Очерки из истории колонизации степной окраины Московского государства / Д. И. Багалей. – М., 1987.

Бойко О. Д. Історія України : посібник / О. Д. Бойко. – К., 2004.

Борисенко В. Й. Курс української історії з найдавніших часів до XX століття / В. Й. Борисенко. – К., 1996

Голобуцький В. Запорозьке козацтво / В. Голобуцький. – К., 1994.

Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа / М. С. Грушевський. – К., 1990.

Грушевський М. С. Історія української козащини. Т.1. До року 1625 /

- М. С. Грушевський // Вітчизна. – 1989 – № 1–11.
- Дорошенко Д. Нарис історії України : у 2 т. Т.1 / Д. Дорошенко. – К. : Глобус, 1991.
- Історія України в особах. Литовська польська доба. – К., 1997.
- Історія України : курс лекцій / під ред. В. І. Ніколаєнка. – Х., 2001.
- Історія України : підручник / кер. авт. кол. Ю. Зайцев. – Львів, 2003.
- Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. Т.1 / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1992.
- Путро О. І. До питання про форми власності на землю українського козацтва / О. І. Путро. // Укр. іст. журн. – 1992. – № 2.
- Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – початок XVII ст.) / П. М. Сас. – К., 1998.
- Сергійчук В. Іменем Війська Запорозького: Українське козацтво в міжнародних відносинах XVI – сер. XVII ст. / В. Сергійчук. – К., 1991.
- Сергійчук В. І. Армія Богдана Хмельницького / В. І. Сергійчук. – К., 1996.
- Смолій В. А. Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті / В. А. Смолій // УІЖ. – 1991 – № 5.
- Смолій В. А. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет / В. А. Смолій, В. І. Степанков. – К., 1995.
- Смолій В. А. Українська державницька ідея / В. А. Смолій, В. І. Степанков. – К., 1997.
- Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : у 3 т. / Д. І. Яворницький – К., 1990–1991.

Завдання для самостійної роботи

Тести для самоконтролю

1. Готуючись до великої тривалої війни з Річчю Посполитою Б. Хмельницький вирішив залучитися підтримкою:
 - а) московського царя;
 - б) молдавського володаря;
 - в) кримського хана;

г) турецького султана.

2. Після звільнення Запорозької Січі козаки обрали Б. Хмельницького:

а) кошовим отаманом;

б) гетьманом;

в) князем українським.

3. Ця подія відбулась:

а) наприкінці 1647 р.;

б) у січні 1648 р.;

в) ваш варіант відповіді.

4. Головною військовою проблемою козацького війська була:

а) відсутність артилерії;

б) мала чисельність і слабкість кінноти;

в) недосвідченість військового керівництва.

5. Під час переговорів з представниками Польщі на першому етапі війни Б. Хмельницький вимагав:

а) заміни польського короля;

б) зміни політичної системи Речі Посполитої;

в) відміни “Ординації” та повернення Війську Запорозькому давніх прав.

6. Затягуючи час і відкладаючи мирні переговори з Б. Хмельницьким у 1649 р. король Ян II Казимір прагнув:

а) більш детально розглянути вимоги козаків і прийняти виважено рішення з цього питання;

б) схилити Б. Хмельницького до прийняття умов Польщі;

в) виграти час для організації нової великої армії і придушення повстання в Україні.

7. При організації Української козацької держави її засновники опирались на досвід:

а) європейських держав;

б) Київської Русі;

в) Запорозької Січі.

8. Катастрофічного розгрому військо Б. Хмельницького зазнало:
- а) під Збаражем;
 - б) під Білою Церквою;
 - в) під Берестечком.
9. Ця трагедія сталася:
- а) в травні 1652 р.;
 - б) в червні 1651 р.;
 - в) в серпні 1653 р.
10. Результатом поразки стало підписання:
- а) Зборівського миру;
 - б) Варшавського миру;
 - в) Білоцерківського миру.
11. Альтернативою союзу з Москвою для Б. Хмельницького був союз:
- а) зі Швецією та Семигородом;
 - б) з Францією та Австрією;
 - в) з Османською імперією та Кримським ханством;
 - г) ваш варіант відповіді.
12. На вашу думку, союз Б. Хмельницького з Москвою означав:
- а) повне і безумовне підкорення московському цареві;
 - б) входження Української держави (Запорозького війська) до складу Московської держави на засадах широкої автономії;
 - в) тимчасовий військово-політичний союз двох рівноправних держав.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3. УКРАЇНА В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ XVII – XVIII СТОЛІТІ. ГЕТЬМАНЩИНА

План

1. Гетьманщина у складі Московської держави. І. Мазепа, його зовнішня і внутрішня політика.
2. Наступ царизму на українську автономію. Гетьман К. Розумовський.
3. Остаточна ліквідація Гетьманщини. Втрата Україною автономії.

4. Зруйнування Запорізької Січі і подальша доля українського козацтва.

Методичні рекомендації

1. Готуючи відповідь на перше питання, слід коротко зупинитись на становищі Правобережжя, а основну увагу зосередити на характеристиці Гетьманщини, її політичного і адміністративного устрою. Детальніше проаналізувати зовнішню і внутрішню політику І. Мазепи, з'ясувати причини та наслідки його переходу на бік шведського короля. Оцінки І. Мазепи в історичній літературі.

2. Після гетьманства І. Мазепи Московська держава посилює свій наступ на права України, суть якого – ліквідувати автономію українських земель. Необхідно розкрити основні заходи Петра I по подальшому підпорядкуванню Гетьманщини, втручання у внутрішні справи України, обмеження прав гетьмана та місцевого самоврядування. Особливу увагу звернути на діяльність останніх українських гетьманів – Д. Апостола і К. Розумовського.

3. При розгляді цього питання необхідно показати, як започатковану Петром I політику по обмеженню української автономії продовжила Катерина II, розкрити її кроки по остаточному скасуванню української державності: ліквідація гетьманства, відновлення кріпацтва.

4. Слід зупинитись на причинах зруйнування Запорозької Січі, показати трагічну долю останнього кошового отамана П. Калнишевського. Необхідно детальніше зупинитись на тому, як склались подальші шляхи українського козацтва.

Навчально-методична і наукова література

Бойко О. Д. Історія України : посібник / О. Д. Бойко. – К., 2004.

Борисенко В. Й. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України у другій половині XVII ст. / В. Й. Борисенко. – К., 1986.

Гуржий А. И. Эволюция феодальных отношений на Левобережной Украине в первой половине XVIII в. / А. И. Гуржий. – К., 1986.

Грушевский М. С. Очерк истории украинского народа. – К., 1990.

- Дорошенко Д. І. Нарис історії України : у 2 т. Т.2. / І. Д. Дорошенко. – К. : Глобус, 1991
- Іван Мазепа і Москва: Історичні розвідки і статті. – К., 1994.
- Історія України : курс лекцій / під ред. В. І. Ніколаєнка. – Х., 2001.
- Історія України в особах : IX–XVIII ст. – К., 1993.
- Історія України: нове бачення : у 2 т. – К.: Україна, 1995. – Т.1.
- Маркина В. А. Крестьяне Правобережной Украины (конец XVII – 60-е годы XVIII в.) / В. А. Маркина. – К., 1971.
- Панасенко В. В. Соціальна еліта Гетьманщини / В. В. Панасенко. – К., 1995.
- Перша конституція України гетьмана Пилипа Орлика. – К., 1994.
- Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. Т.2. / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1992.
- Сергійчук В. І. Полтавська трагедія України. Саме так треба сприймати перемогу Росії над шведами і нами у 1709 році. / В. І. Сергійчук. – К., 1999.
- Смолій В. А. Традиції визвольної війни 1648–1654 рр. в антифеодальній боротьбі на Україні (друга пол. XVII – поч. XVIII ст.) // Укр. іст. журн. – 1991. – № 1.
- Смолій В. А. Правобережна Україна у другій половині XVII – XVIII ст. Проблеми державотворення / В. А. Смолій, В. І. Степанков. – К., 1993.
- Яворницький Д. Історія запорозьких козаків : у 3 т. / Д. Яворницький. – К., 1990.

Питання для самостійного вивчення

1. Війна проти шляхетської Польщі 1654–1667 рр.
2. Кримські та Азово-Дніпровські походи російсько-українських військ та Україна.
3. Політика Петра І стосовно України.
4. Події Північної війни 1700–1721 рр. Невдала спроба гетьмана І.Мазепи відновити незалежність України.

5. Соціально-економічний розвиток України в другій половині XVII – початку XVIII ст.
6. Культура України в другій половині XVII – початку XVIII ст.
7. Ліквідація самобутнього козацького устрою Слобідської України.
8. Реформи Румянцева в Україні.
9. Політика царського уряду щодо різних верств українського народу: козацької старшини, рядових козаків та українського селянства.

Завдання для самостійної роботи

Тести для самоконтролю

1. У своїй внутрішній політиці І. Виговський опирався на:
 - а) широкі народні маси;
 - б) на підтримку сусідніх держав;
 - в) верхівку козацької старшини;
 - г) ваш варіант відповіді.
2. Ідею гетьмана І. Виговського про підписання угоди з Польщею підтримали:
 - а) рядові козаки які боялись російського абсолютизму і перспективи закріпачення;
 - б) частина козацької старшини, яку розчарувала політика московського уряду стосовно України;
 - в) українське духовенство, яке не бажало підкоритися московському патріарху;
 - г) ваш варіант відповіді.
3. Внутрішній розкол України на Лівобережну і Правобережну відбувся за гетьманування:
 - а) І. Виговського;
 - б) Ю. Хмельницького
 - в) П. Дорошенка.
4. Що стало головною причиною розколу України:
 - а) простаршинська політика українських гетьманів;

- б) пропольська політика частини української старшини;
- в) ваш варіант відповіді.

5. Умови Гадяцького договору:

- а) були для України єдиною можливістю звільнитись з-під влади московського царя;
- б) давали українській гетьманській державі гарантії збереження державності, а козакам – прав та привілеїв;
- в) були тимчасовим компромісом між двома державами, які хотіли використати угоду для досягнення власних інтересів;
- г) ваш варіант відповіді.

6. Чи мала Українська козацька держава перспективи збереження державності у складі Речі Посполитої:

- а) так, тому що Польща завжди виконувала свої обов'язки щодо України;
- б) ні, Польща обіцяла визнати самостійність Гетьманської держави і її рівні права з Польщею та Литвою тільки задля того, щоб повернути собі Україну.
- в) ваш варіант відповіді.

7. Соціально-економічна політика гетьмана І. Мазепи сприяла:

- а) зростанню та загостренню класових (соціальних) суперечностей; примиренню усіх верств українського населення;
- б) ваш варіант відповіді.

8. Внутрішня та зовнішня політика гетьмана І. Мазепи була спрямована:

- а) на досягнення політичної стабільності;
- б) на досягнення соціальної стабільності;
- в) на посилення влади московського царя в Україні;
- г) ваш варіант відповіді.

9. Міждержавні відносини Гетьманщини з Росією погіршились тому, що:

- а) Петро І відверто нехтував інтересами України, перетворював її у все більш залежну від метрополії країну;
- б) І. Мазепа хотів самочинно керувати Гетьманщиною, а Петро І

йому заважав;

в) І.Мазепа хотів позбавитися від російського протекторату над Україною і орієнтувався на більш демократичні європейські держави;

г) ваш варіант відповіді.

10. Союз зі Швецією мав забезпечити Україні:

а) гарантію незалежності і збереження державності;

б) входження її до складу Швеції на правах широкої автономії;

в) входження України до складу Речі Посполитої з гарантією збереження її державності;

г) ваш варіант відповіді.

11. Головною мотивацією введення І Малоросійської колегії царським урядом була:

а) встановлення повного контролю над Україною та усунення від влади козацької старшини;

б) примирення гетьмана зі старшиною;

в) захист народу від постійних зловживань козацької старшини владою;

г) ваш варіант відповіді.

12. Діяльність Малоросійської колегії:

а) посилювала владу і позиції гетьмана в Україні;

б) послабляла його владу і зміцнювала позиції Росії в Україні;

в) привела до розколу в українському суспільстві.

13. Відновлення гетьманства у 1750 році було викликане:

а) бажанням царизму навести порядок в Україні і захистити її населення від турецько-татарської агресії;

б) бажання царизму відновити економічно сильну Україну з власним устроєм;

в) примхою імператриці, яка хотіла створити державну посаду для свого родича;

г) ваш варіант відповіді.

14. Гетьманування К. Розумовського:

- а) привело до повного підпорядкування України царському уряду;
- б) сприяло відновленню та удосконаленню гетьманської влади;
- в) посилило позиції української шляхти та козацької старшини в державі;
- г) ваш варіант відповіді.

15. Період гетьманування К. Розумовського часто називають:

- а) “святотом душі” для української знаті;
- б) “золотою осінню” української автономії;
- в) “останньою краплею” терпіння царського уряду.

16. К. Розумовський прагнув встановити в Україні:

- а) козацько-старшинське правління;
- б) монархічну владу;
- в) спадкове гетьманство.

17. Управління в Україні після відставки К. Розумовського перейшло до:

- а) спеціального ємісара Росії;
- б) Малоросійської колегії;
- в) козацько-старшинського правління.

18. Приводом до ліквідації Запорозької Січі стала:

- а) перемога Росії у війні з Туреччиною і звільнення південних українських земель від небезпеки з боку турків та татар;
- б) поразка повстання О. Пугачова і втеча повстанців на Січ, під захист її укріплень;
- в) спроба запорозьких козаків підняти повстання і поновити гайдамаччину в Україні;
- г) ваш варіант відповіді.

19. Умови Кючук-Кайнарджийського миру передбачали:

- а) повну і остаточну ліквідацію Кримського ханства;
- б) взаємне визнання нейтралітету Кримського ханства Росією та Туреччиною;
- в) передачу Кримського ханства під владу Російської імперії.

20. Головними причинами послаблення Польщі напередодні її поділу були:

- а) послаблення державної влади в Польщі;
- б) діяльність Барської конфедерації;
- в) посилення національно-визвольної боротьби на українських землях;
- г) казнокрадство в державі;
- д) ваш варіант відповіді.

21. Чорноморське козацьке військо формувалось:

- а) з донських російських козаків;
- б) з козаків Лівобережної України;
- в) з козаків Слобожанщини;
- г) з колишніх запорозьких козаків.

Проблемні питання

1. Як ви думаєте, чи мала Україна можливість зберегти єдність і продовжити боротьбу за незалежність в добу «Руїни»?
2. Якщо так, тоді чому вона цю можливість втратила?
3. Що стало основною причиною соціального розмежування українського суспільства?
4. Чи могли гетьмани України того часу проводити політику, яка б задовольнила усі верстви населення?
5. Яким чином можна було зупинити розгортання громадянської війни і не допустити розділу України?
6. Перехід гетьмана І. Мазепи на бік шведів ви оцінюєте як зраду українського народу (яка, до речі, привела до суттєвого обмеження автономії України) чи як спробу визволити Україну від влади Росії?
7. Назвіть основні причини, які, на вашу думку, призвели до поразки задуму І.Мазепи і козацької старшини відстояти незалежність України
8. Чому царському уряду вдалось ліквідувати автономію України, не зустрівши серйозного опору з боку самих українців?
9. Чи могла Україна повернути втрачені права, відновити та зберегти автономію?

10. Ким був Кирило Розумовський – видатним політиком, який дбав про збереження української державності, чи вірнопідданим царедворцем?

Теми доповідей та повідомлень

1. Війна проти шляхетської Польщі 1654–1667 рр.
2. Кримські 1687, 1689 рр. походи російсько-українських військ.
3. Азово-Дніпровські 1695–1696 рр. походи російсько-українських військ.
4. Петро I і Україна.
5. Іван Виговський.
6. Юрій Хмельницький.
7. Петро Дорошенко.
8. Дем'ян Многогрішний.
9. Іван Самойлович.
10. Іван Мазепа. Оцінка його діяльності в історичній літературі.
11. Політика Російського уряду стосовно України на початку XVIII ст.
12. І. Сірко – політичний діяч, полководець, народний герой України.
13. Культура України другої половини XVIII ст.
14. Освіта і культура Слобожанщини в XVIII ст.
15. Г. С. Сковорода – видатний український поет, філософ і просвітитель.
16. Історія Слобожанщини в працях академіка Д. І. Багалія.
17. Дунайська Січ.
18. Запорожці на Кубані.
19. Гетьман К.Розумовський.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №4. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ В 1917–1921 рр.

План

1. Лютнева 1917 р. революція в Росії та її наслідки для України.
Утворення та діяльність Центральної Ради в березні – жовтні 1917 р.
2. Боротьба між більшовиками й Центральною Радою наприкінці 1917 – на початку 1918 рр.

3. Українська Держава гетьмана Скоропадського.
4. Режим Директорії (кінець 1918 – початок 1919 рр.). Протиборство воєнно-політичних сил в Україні в 1919 р. Роль і місце повстанського руху.
5. ЗУНР. Україно-польська війна 1918–1919 рр., УГА та її подальша доля.
6. Радянсько-польська війна 1920 р. Завершення громадянської війни на території України. Основні результати й уроки революційних подій 1917–1921 рр.

Методичні рекомендації

Тема є однією з центральних у межах курсу. Готуючись до заняття, студент має ознайомитися з різними підходами й концепціями, що існують в літературі стосовно висвітлення подій 1917–1921 рр. і скласти на підставі фактів власну обґрунтовану точку зору.

1. Висвітлення цього питання доцільно пов'язати з матеріалами попередньої теми (причини й результати революції 1905–1907 рр., наслідки для Росії Першої світової війни), визначити основні причини Лютневої 1917 р. революції, згадати зі шкільного курсу всесвітньої історії особливості політичної ситуації в Росії після повалення самодержавства («двовладдя»), а надалі проаналізувати особливості політичної ситуації в Україні (три основні органи, що претендували на виконання владних повноважень). Змальовуючи діяльність Української Центральної Ради (УЦР), слід простежити її еволюцію від блоку українських національних партій та громадських організацій до тимчасового владного органу; під цим кутом проаналізувати її взаємозв'язки

з Тимчасовим урядом Росії та зміст I і II Універсалів. Доречними будуть стислі характеристики керівників УЦР, насамперед – М. Грушевського і В. Винниченка. Наприкінці необхідно дати загальну характеристику політичної та соціально-економічної ситуації в Росії та Україні восени 1917р. напередодні більшовицького перевороту.

2. На початку доповіді слід згадати про жовтневий 1917 р

більшовицький переворот в Петрограді та реакцію на нього УЦР, проаналізувати її III Універсал. Висвітлюючи конфлікт Центральної Ради з Раднаркомом РСФРР та українськими і російськими більшовиками (у тому числі – на прикладі подій, пов'язаних з I Всеукраїнським з'їздом рад), що невдовзі переріс у війну, необхідно визначити: які факти дають підстави окремим історикам тлумачити її як міжнаціональну, а які – як громадянську. Згадуючи про IV Універсал, варто визначити реальні обставини його ухвалення, показати зв'язок цього документа і Брестської угоди. В кінці відповіді потрібно висвітлити повернення УЦР до Києва, її взаємовідносини з німецьким командуванням і переворот П. Скоропадського.

3. У межах питання слід охарактеризувати гетьманський режим, основні напрямки його внутрішньої і зовнішньої політики, її успіхи і невдачі. Окремого розгляду потребують причини неодноразових антигетьманських повстань і заворушень, а також вплив на українські реалії міжнародних чинників, зокрема – завершення Першої світової війни. Відповідь на питання необхідно завершити розглядом зречення гетьмана і приходу до влади Директорії.

4. Питання є найскладнішим і найнасиченішим фактичним матеріалом. Висвітлюючи його потрібно:

- навести стислий перелік подій у період з кінця 1918 р. до початку 1920 р.;
- охарактеризувати основні військово-політичні режими, що встановлювалися на території України у згаданий період (Директорія, радянська влада, «денікінщина», війська Антанти);
- окремо зупинитися на характеристиці повстанського селянського руху як провідного чинника успіхів і невдач усіх згаданих режимів, згадати основних ватажків повстанців, визначити їх силу й слабкість.

5. На початку розгляду питання доречно нагадати матеріал з попередньої теми (Західна Україна в роки Першої світової війни), пов'язавши його з відомостями шкільного курсу всесвітньої історії (поразка у

війні та розпад Австро-Угорщини), після чого перейти до характеристики новоутвореної ЗУНР, її взаємовідносин з УНР і Польщею. Згадуючи про «Акт Злуки» УНР і ЗУНР, слід показати його символічно-міфологізоване і реальне значення. Висвітлюючи україно-польську війну, варто визначити причини поразки ЗУНР у Галичині, згадати подальшу долю Буковини і Закарпаття. Наприкінці відповіді потрібно розглянути діяльність УГА в 1919–1920 рр., після її відступу на Наддніпрянську Україну: спільний з С. Петлюрою похід на Київ, угода з Денікіним, утворення і ліквідація ЧУГА.

6. Дане питання складається з двох частин – інформаційної, що пов'язана з конкретним фактичним матеріалом, і теоретично-узагальнюючої. При розгляді основних подій 1920–1921 рр. варто зупинитися на такому:

- радянсько-польська війна (Варшавська угода С. Петлюри з Ю. Пілсудським, хід бойових дій і зміна характеру війни, перемир'я та умови Ризької мирної угоди 1921 р. для України, остаточна поразка військ УНР);
- боротьба Червоної Армії проти військ Врангеля, бойові дії на півдні України, роль у них махновців;
- останні спалахи громадянської війни (селянські повстання, махновський рух наприкінці 1920 – у 1921 рр., похід Ю.Тютюнника 1921 р.).

При підведенні підсумків розгляду теми слід згадати причини революції і громадянської війни та співвіднести їх з реальними результатами, визначити основні чинники, що сприяли перемозі більшовиків і призвели до поразки їх основних супротивників (білогвардійців, націонал-державницьких сил різного спрямування, іноземних окупантів, повстанського руху).

Навчально-методична і наукова література

Бойко О. Д. Історія України : посібник для студентів вищих навч. закладів / О. Д. Бойко. – К., 1999.

Бровкин В. Н. Россия в гражданской войне: власть и общественные силы / В. Н. Бровкин // Вопросы истории. – 1994. – № 5.

Великий українець : матеріали з життя та діяльності М. Грушевського. – К., 1992.

- Верстюк В. Махновщина / В. Верстюк. – К., 1992.
- Винниченко В. Відродження нації / В. Винниченко. – К. : Відень, 1990. – Ч. 1–3.
- Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реальність / В. Волковинський. – К., 1994.
- Горелов В. Павло Скоропадський – гетьман Української Держави / В. Горелов. – К., 1995.
- Грушевський М. С. Новий період історії України (за роки від 1914 до 1919) / М. С. Грушевський. – К., 1992.
- Другий зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. – К., 1995.
- Захаренко П. Селянська війна в Україні. Рік 1918 / П. Захаренко. – К., – 1997.
- Історія Академії наук України. 1918–1993. – К., 1994.
- Історія України / кер. авт. кол. Ю. Зайцев. – Львів, 1996.
- Історія України в особах. ХІХ–ХХ ст. – К., 1995.
- Історія України : курс лекцій для студентів технічних вузів / під заг. ред. В. І. Ніколаєнка. – Х., 2001. – С. 187–217.
- Історія України : курс лекцій : у 2 кн. Кн. 2. ХХ століття / Мельник Л. Г., Верстюк В. Ф. та ін. – К., 1992. – С. 150–176.
- Історія України : навч. посіб. / під заг. ред. В. А. Смолія; кер. авт. кол. С. В. Кульчицький. – К., 1997. – С. 184–261.
- Історія України: нове бачення : у 2 т. – К., 1995.
- Карр Э. История Советской России. – Кн. 1, т. 1, 2 : Большевицкая революция. 1917–1923 : пер. с англ. / Э. Карр. – М., 1990.
- Клименко-Мудрий В. Ставлення українських національно-демократичних сил до гетьманського перевороту 29 квітня 1918 року / В. Клименко-Мудрий. – К., 1996.
- Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928) / С. Кульчицький. – К., 1996.
- Кульчицький С. В. УСРР в добу «воєнного комунізму» (1917–1920 рр.).
- Спроби побудови концептуальних засад реальної історії. Історичний зошит /

- С. Кульчицький. – К., 1994.
- Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Наumenко. – Львів, 1995.
- Малик Я. Впровадження радянського режиму в українському селі (1919–1920) / Я. Малик. – Львів, 1996.
- Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – К., 1994.
- Національні процеси в Україні: історія і сучасність : документи і матеріали : у 2 ч. / за ред. В. Ф. Панібудьласки. – К., 1997.
- Новітня історія України. 1900–2000 : зб. документів і матеріалів. – К., 2000.
- Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського. 1873–1945 рр. – К., 1993.
- Павко А. І. Політичні партії, організації в Україні. Кінець XIX – початок XX століття: зародження, еволюція, діяльність, історична доля / А. І. Павко. – К., 1999.
- Павленко Ю. Українська державність у 1917–1919 рр. / Ю. Павленко, Ю. Храмов. – К., 1995.
- Рабинович А. Большевики приходят к власти: революция 1917 года в Петрограде : пер. с англ. / А. Рабинович. – М., 1989.
- Революция на Украине по мемуарам белых. – К., 1990.
- Реєнт О. П. Українська революція. Робітництво: соціально-політичні та економічні зміни 1917–1920 рр. / О. П. Реєнт. – К., 1996.
- Сергійчук В. І. Симон Петлюра і єврейство / В. І. Сергійчук. – К., 1999.
- Солдатенко В. Ф. Українська революція. Концепція та історіографія / В. Ф. Солдатенко. – К., 1997.
- Субтельний О. Україна. Історія / О. Субтельний. – К., 1993.
- Удовиченко О. І. Україна в війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських збройних сил 1917–1921 / О. І. Удовиченко. – К., 1995.
- Україна в XX столітті : зб. документів і матеріалів. 1900–1939 рр. – К., 1997.
- Українські січові стрільці. 1914–1920. – Львів, 1991.

Хрестоматія з історії України. – К., 1993.

Питання для самостійного вивчення

- 1 . Білогвардійський рух на території України: еволюція внутрішньої політики.
2. Інтервенція військ Антанти в Україні.
3. Особливості політики «воєнного комунізму» в Україні.

Контрольні питання і завдання для самостійної роботи

Тести для самоконтролю

1. Українську Центральну Раду очолив:
 - а) В. Винниченко;
 - б) С. Петлюра;
 - в) М. Грушевський.
2. Більшість у Центральній Раді становили:
 - а) «автономісти»;
 - б) «самостійники»;
 - в) ваш варіант відповіді.
3. І Універсал Центральної Ради проголосив:
 - а) незалежність України;
 - б) поділ українських земель і передачу їх частини Росії;
 - в) курс на розбудову автономії України;
 - г) відокремлення Західної України.
4. Центральна Рада, насамперед, вирішувала питання:
 - а) державного будівництва;
 - б) визначення державного статусу України;
 - в) соціально-економічні;
 - г) ваш варіант відповіді.
5. II Універсал Центральної Ради:
 - а) самовільно проголошував автономію України;

б) брав зобов'язання не проголошувати автономію України до вирішення цього питання Всеросійськими установчими зборами;

в) взагалі не торкався питання про автономію.

6. Генеральний Секретаріат Центральної Ради очолив:

а) М. Грушевський;

б) В. Винниченко;

в) С. Петлюра.

7. Основним змістом III Універсалу УЦР було:

а) проголошення незалежності України;

б) угода з Четверним союзом;

в) проголошення УСРР;

г) проголошення УНР.

8. Радянська влада у 1917 р. в Україні була проголошена:

а) 4–5 грудня в Києві;

б) 7–8 грудня в Полтаві;

в) 11–12 грудня в Харкові;

г) 29–30 грудня у Катеринославі.

9. Радянський уряд України в 1917 – на початку 1918 р. називався:

а) Генеральний секретаріат;

б) Кабінет Міністрів;

в) Раднарком;

г) Народний Секретаріат.

10. Вкажіть послідовність встановлення політичних режимів на території України протягом 1917–1920 рр. (окремі режими встановлювалися неодноразово):

а) Гетьманат П. Скоропадського;

б) «Денікінщина»;

в) Центральна Рада;

г) Радянська влада (більшовики);

д) Директорія.

11. Н. Махно – це:

- а) командир куреня УСС;
- б) царський генерал;
- в) ватажок селянського руху;
- г) відомий український більшовик.

12. До яких подій в Україні підштовхнуло завершення Першої світової війни (позначте дві правильні відповіді):

- а) повалення режиму П. Скоропадського;
- б) радянсько-польська війна;
- в) створення ЗУНР;
- г) штурм Перекопу;
- д) повстання на заводі «Арсенал» у Києві.

13. Завершенням якої війни став Ризький мир 1921 р.:

- а) радянсько-польської;
- б) громадянської в Росії, Україні та Прибалтиці;
- в) україно-польської;
- г) I Світової.

14. Виділіть ключові слова та поняття, пов'язані з політикою «воєнного комунізму».

- а) продподаток;
- б) продрозкладка;
- в) націоналізація заводів і фабрик;
- г) заборона приватної торгівлі;
- д) демократія;
- е) концесії;
- є) командно-адміністративна система;
- ж) госпрозрахунок.

Проблемні питання

1. Які проблеми – національні чи соціальні – насамперед турбували більшість населення України в 1917–1921 рр.?

2. З чим пов'язані успіхи й невдачі політичних режимів, що на деякий час установлювалися в Україні (особливо протягом 1919 р.)?

3. Чому з усіх політичних сил, що боролися за владу на території України, перемогу здобули більшовики? У чому причини невдач українських національно-державницьких сил?

Теми доповідей і повідомлень

1. М. Грушевський – науковець і політичний діяч.
2. В. Винниченко – митець і політик.
3. С. Петлюра: політичний портрет.
4. Від царського ад'ютанта до гетьмана України: риси до портрета П. Скоропадського.
5. Діяльність Х. Раковського в Україні.
6. Н. Махно – ватажок повстанського руху на півдні України.
7. Білогвардійський рух на території України.
8. Політика «воєнного комунізму» та її здійснення в Україні.
9. УГА: від армії ЗУНР до ЧУГА.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №5. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

План

1. Причини й характер Другої світової війни. «Українське питання» в міжнародній політиці напередодні та на початку війни. Возз'єднання західноукраїнських земель у складі УРСР.
2. Початок Великої Вітчизняної війни. Оборонні бої на території України в 1941–1942 рр. Причини поразок радянських військ.
3. Окупаційний режим. Розгортання антифашистського руху опору в Україні.
4. Визволення України від німецької окупації. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини та її союзників. Наслідки й уроки

Другої світової війни для України.

Методичні рекомендації

1. При підготовці першого питання слід зупинитись на причинах і характері Другої світової війни, з'ясувати, чому не вдалось перешкодити здійсненню гітлерівською Німеччиною загарбницьких планів. З'ясувати, яке місце в міжнародній політиці займало українське питання в його вузькому і широкому розумінні. Усвідомити, які держави й чому були зацікавлені у його вирішенні. Чому саме Німеччина стала ініціатором його розв'язання.

Стисло охарактеризуйте події в Закарпатті, пов'язані з утворенням Карпатської України та її подальшою долею. Необхідно звернути увагу на німецько-радянські відносини кінця 1930-х рр. Дати оцінку пакту Молотова – Ріббентропа та таємного протоколу до нього. Яке місце в пакті відводилось західноукраїнським землям. Дати характеристику процесу входження західноукраїнських земель до складу УРСР і СРСР, з'ясувати сутність «радянзації», її значення. Прокоментувати оцінки цієї події в історичній літературі.

2. При підготовці другого питання необхідно з'ясувати причини нападу гітлерівської Німеччини на Радянський Союз, проаналізувати співвідношення військових сил СРСР і Німеччини та становище на радянсько-німецькому кордоні напередодні війни. Подумайте, чому український напрямок у війні став для Німеччини одним з головних. Дати загальну характеристику бойових дій на Південно-Західному та Південному фронтах. Наведіть приклади героїзму радянських воїнів. Проаналізуйте сутність і причини прорахунків військово-політичного керівництва СРСР. З'ясуйте, яке місце займала Україна у військових планах фашистів.

3. В Україні німці встановили жорстокий окупаційний режим, основною метою якого було знищення опору місцевого населення. Які плани виношувала нацистська верхівка У чому полягала сутність окупаційного

режиму? Охарактеризуйте радянський підпільний і партизанський рух на окупованій території, місце і роль формувань ОУН-УПА, що стали складовою частиною руху опору, їх мету і тактику боротьби. Прокоментуйте оцінки, що є в історичній літературі стосовно діяльності ОУН-УПА.

4. При підготовці четвертого питання слід дати загальну характеристику бойових дій за визволення України в 1943 році. Розкрийте значення битви за Дніпро і звільнення Києва. Назвіть найважливіші наступальні операції Радянської Армії на території України в 1944 р. З'ясуйте, коли відбулось остаточне звільнення України від фашистських загарбників, уясніть причини перемоги радянського народу у війні, її історичне значення, внесок українського народу в розгром фашизму. Які уроки мало винести людство з цієї війни?

Навчально-методична і наукова література

Білоцерківський В. Я. Історія України : навч. посіб. /

В. Я. Білоцерковський. – Х. : Освіта. Виховання, Спорт, 2009. – С.436–467.

Бугай М. Депортація кримських татар у 1944 р. / М. Бугай // Укр. іст. журн. – 1992. – № 1. – С. 29–44.

Вегеш М. Карпатська Україна 1938–1939 років у загальноєвропейському історичному контексті / М. Вегеш. – Т. 1, 2. – Ужгород, 1997.

Гланту Д. Прелюдія Курської битви: стратегічні операції радянських військ (лютий-березень 1943 р.) / Д. Гланту. – Укр. іст. журн. – 1998. – № 4.

Гордієнко В. Німецько-фашистський режим і православні конфесії в Україні / В. Гордієнко // Укр. іст. журн.. – 1998. – № 3.

Гриневич В. Утворення Наркомату оборони УРСР в 1944 р. з історії однієї політичної гри / В. Гриневич // Укр. іст. журн. – 1991. – № 5. – С. 29–37.

Деревянкин Т. Великая Отечественная война: цена Победы /

Т. Деревянкин // Экономика Украины. – 2000. – № 5. – С. 52–58.

Історія державності України : експериментальний підручник. – Х.: Одісей, 2004. – С. 504–513.

- Історія України : навч.-метод. посібник для сем. занять / за ред.
В. М. Литвина. – К. : Знання, 2006. – С.401–421.
- Ковалюк В. Культурологічний та духовний аспекти радянизації
Західної України (вересень 1939 – червень 1941 р.) / В. Ковалюк // Укр. іст.
журн. – 1993. – № 2–3. – С. 3–16.
- Коваль М. Україна 1939–1945. Маловідомі і непрочитані сторінки
історії / М. Коваль. – К., 1995.
- Коваль М. Доля української культури за «нового порядку» (1941–
1944 рр.) / М. Коваль // Укр. іст. журн. – 1993. – № 11–12. – С. 15–37.
- Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. – Париж ; Нью-
Йорк ; Львів, 1993.
- Лисяк-Рудницький І. Український визвольний рух під час другої
світової війни : Історичні есе / І. Лисяк-Рудницький. – К., 1994. – Т. 2. –
С. 249–258.
- Мартусь В. Приєднання Закарпатської України до Радянської України.
1944–1945 / В. Мартусь. – К., 1992.
- Маслов О. Втрати радянського генералітету в боях 1941–1944 рр. в
Україні / О. Маслов // Укр. іст. журн. – 1993. – № 1. – С. 57–71.
- Муковський І. Т. Звитяги і жертвність. Українці на фронтах Другої
світової війни / І. Т. Муковський, О. Є. Лисенко. – К., 1997.
- Нартов В. В. Історія України з давніх давен до сьогодення /
В. В. Нартов. – Х. : Книжковий клуб, 2006. – С.261–280.
- Рекотов П. Органи управління на окупованій території / П. Рекотов //
Укр. іст. журн. – 1998. – № 3.
- Світлична В. В. Історія України / В. В. Світлична. – К. : Каравела, 2005.
– С. 251–264.
- Сергійчук В. І. ОУН–УПА в роки війни / В. І. Сергійчук. – К., 1996.
- Сергійчук В. І. Правда про «золотий вересень» 1939-го / В. І. Сергійчук.
– К., 1999.
- Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945) /

В. Трофимович. – Львів, 1995.

Трубайчук А. Друга світова війна / А. Трубайчук. – К., 1995.

Першина Т. Фашистський геноцид на Україні 1941–1944 / Т. Першина. – К., 1985.

Руденко Н. М. Армія фашистського агресора від перемог до поразок 1941–1945 (морально-психологічний аспект) / Н. М. Руденко, А. В. Русак. – К., 1996.

Українська дивізія «Галичина». – К. : Торонто, 1991.

Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза (1941–1945). – К., 1975. – Т. 1–3.

Якушевський А. Радянсько-німецький договір 1939 р. / А. Якушевський // Укр. іст. журн. – 1990. – № 8, 9.

Питання для самостійного вивчення

1. Проголошення у Львові Української держави та переслідування українських націоналістів фашистською владою.
2. Поразка нацистів та їх союзників у Другій світовій війні.
3. Значення Сталінградської та Курської битв у визволенні України від німецько-фашистських загарбників.
4. Внесок представників творчої інтелігенції у перемогу над нацистською Німеччиною та її союзниками.
5. Харківські політехніки у роки Великої Вітчизняної війни.

Контрольні питання і завдання для самостійної роботи

Тести для самоконтролю

1. Підписання пакту про ненапад між СРСР та Німеччиною можна пояснити насамперед:
 - а) прагненням Сталіна відтягнути початок війни та використати час для підсилення обороноздатності країни;
 - б) надією Сталіна на те, що воєнні дії обмежаться Європою і СРСР взагалі вдасться уникнути війни;

в) бажанням Сталіна розширити територію СРСР за рахунок земель Західної України, Західної Білорусії та Прибалтики і створити плацдарм для «Визвольного походу» в Європу;

г) ваш варіант відповіді.

2. Ви оцінюєте пакт про ненапад 1939 року як:

а) перемогу радянської дипломатії, яка дала можливість на якийсь час зберегти мир і краще підготуватись до майбутньої війни;

б) ганебний акт, який фактично розв'язав руки Гітлеру для початку Другої світової війни;

в) угоду двох диктаторів з метою розширити кордони своїх країн посилити свій вплив у Європі;

г) ваш варіант відповіді.

3. Таємні протоколи про розмежування сфер інтересів СРСР та Німеччини мали для України:

а) позитивне значення, бо сприяли процесу реального возз'єднання українських земель у межах однієї держави;

б) негативні наслідки, бо західноукраїнські землі потрапили під владу тоталітарного сталінського режиму;

в) ваш варіант відповіді.

4. Від пакту про ненапад виграли:

а) СРСР;

б) Німеччина;

в) ваш варіант відповіді.

5. Коли і де в умовах війни було проголошено самостійну українську державу:

а) у Києві 3 лютого 1942 року;

б) у Львові 30 червня 1941 року;

в) в Одесі 4 жовтня 1941 року.

6. Основними причинами трагічних поразок радянських військ на початковому етапі війни були:

- а) значна перевага ворога в живій силі та техніці;
- б) несподіваність нападу Німеччини та її союзників на Радянський Союз;
- в) некомпетентність воєнно-стратегічного керівництва та підготовка не до оборонної, а до наступальної війни;
- г) ваш варіант відповіді.

7. Тяжкі оборонні операції на початку війни:

- а) підірвали моральний дух командирів і воїнів;
- б) затримали ворога і зірвали німецький план блискавичної війни проти СРСР;
- в) призвели до втрати значної кількості техніки, загибелі та полону сотень тисяч червоноармійців;
- г) стали важливим, хоч і важким уроком для радянського командування, яке на власних помилках вчилось воювати і готувати війська до докорінного перелому в ході війни;
- д) ваш варіант відповіді.

8. На тимчасово окупованих українських землях німці встановили новий порядок, який передбачав:

- а) звільнення українського народу від сталінського тоталітарного режиму і відбудову української держави, як того бажали лідери ОУН;
- б) нещадну експлуатацію та геноцид українського населення;
- в) ваш варіант відповіді.

9. Новий порядок нацистів:

- а) залякав українців і змусив їх змиритися з німецькою окупацією;
- б) привів до всенародної боротьби проти німецько-фашистських загарбників;
- в) ваш варіант відповіді.

10. Необхідні умови для звільнення українських земель від фашистських загарбників були створені:

- а) відкриттям другого фронту в Європі;
- б) перемогами Червоної армії під Сталінградом та Курськом;
- в) сильними морозами і поганими дорогами, які заважали загарбникам здійснювати свої плани;
- г) спільними зусиллями радянських людей на фронті і в тилу;
- д) ваш варіант відповіді.

11. У ході якої стратегічної операції почалося широкомасштабне визволення України:

- а) Московської;
- б) Сталінградської;
- в) Курської.

Проблемні питання

1. Чи була в СРСР альтернатива пакту про ненапад? Якщо була, то яка?
2. У чому полягають головні причини поразок радянських військ у 1941–1942 рр.?
3. Чи можна було уникнути поразки радянських військ на початку війни? Що могло б змінити перебіг подій на користь Червоної Армії?
4. Які наслідки для України мав рух Опору? Чому він не був консолідованим? Чи можна було запобігти братовбивчій війні між українцями?
5. Порівняйте геополітичне становище України після закінчення Першої та Другої світових воєн.
6. Якими були наслідки Другої світової війни для України?
7. Як оцінюються в історичній літературі комуністичний та націоналістичний рухи Опору?

Рекомендована література з дисципліни

1. Навчальна

- 1.1.Бойко О. Д. Історія України : Посібник для ВНЗ. – К., 1999, 2002, 2007.
- 1.2.Бойко О. Д. Історія України : Запитання і відповіді : Навч. посібник. – К., 1997.
- 1.3.Борисенко В.Й. Курс української історії.- К.,1996.
- 1.4.Заруба В.М., Васковський Р.Ю. Історія України.- Д.: ЮА МВС, 2005.
- 1.5.Історія України: навч.- метод. посібник / За ред. В.М.Литвина.- К., 2006.
- 1.6.Історія України / За ред. В.А. Смолія .- К., 1997.
- 1.7.Історія України / Кер. авт. кол. Ю. Зайцев.- Львів, 1996 (2003).
- 1.8.Історія України ХХ століття.- К.,1997.
- 1.9. Історія України/ Навч. посібник для учнів середніх спец -х навч.закладів.- К., 1991.
- 1.10.Лановик Б., Матейко Р. , Матисякевич З. Історія України. - 2-ге вид. - К., 1999.
- 1.11.Музиченко П.П. Історія держави і права України . – К., 2000.
- 1.10. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія Укр. : Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі.- Х-в.: ВД «ШКОЛА», 2008.
- 1.11. Світлична В.В Історія України.- К.-Львів, 2003.
- 1.12. .Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст.-К., 1991.

2. Довідкова

- 2.1. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сього-дення. Хронологічний довідник.- К.,1995.
- 2.2. Енциклопедія українознавства.- Т.1-7.-Львів,1993-1998.
- 2.3. Запорозька Січ : короткий довідник.-К.,1992.
- 2.4. Крушинський В.Ю., Левенець Ю.А. Історія України: Довідник. - К., 1993.

- 2.5. Малий словник історії України .- К., 1997.
- 2.6. Укр. державотворення: невитребуваний потенціал : Довідник. –К., 1997.
- 2.7. Хрестоматія з історії України.- К.,1996.
- 2.8. Хрестоматія з історії держави і права України.-В 2-х т.-К., 1997.
- 2.9. Шляхами віків: Довідник з історії України.-К.,1993.

3. Додаткова

- 3.1. Апанович О.М. Розповіді про запорозьких козаків.-К.: Дніпро,1991.
- 3.2. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі.- К., 1993.
- 3.3. Багалій Д. Нарис історії України. - К., 1994.
- 3.4. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. - Львів, 1992.
- 3.5. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. - К., 1991.
- 3.6. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні . 1917-1953. Кн. 1-2. - К., 1994.
- 3.7. Бойко О. Історія України у XX столітті (20-90-ті роки). - Ніжин, 1994.
- 3.8. Борисенко В. Курс української історії. - К., 1997.
- 3.9. Брайчевський М. Конспект історії України.- К., 1994.
- 3.10.Брайчевський М. Вступ до історичної науки. - К., 1995.
- 3.11.Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.). - Львів, 1996.
- 3.12.Верстюк В. Махновщина. - К., 1992.
- 3.13.Володарі гетьманської булави. Історичні портрети.- К., 1994.
- 3.14.Винокур О., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. - К., 1996.
- 3.15.Гетьмани України : Історичні портрети.- К.,1991.
- 3.16.Голод 1921-1923 років на Україні. Зб. докум. і матеріалів. - К., 1993.
- 3.17.Голод в Україні 1946-1947. Документи і матеріали. - К., Нью-Йорк, 1996.
- 3.18.Голобуцький В. Запорозьке козацтво. - К ., 1994.

- 3.19. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державо-творення.-К.,1995.
- 3.20. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. - К., 1996.
- 3.21. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України.-К., 1990.
- 3.22. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 т. 12 кн. - К., 1991-1998.
- 3.23. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. - К., 1991.
- 3.24. Гунчак Т. Україна : перша половина XX століття.- К., 1993.
- 3.25. Давня історія України.- В 2-х кн.- К., 1995.
- 3.26. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20-30-ті роки). - К.: Едмонтон, 1991.
- 3.27. Дорошенко Д. Нарис історії України.- Т. 1-2.- К., 1991.
- 3.28. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України.- Львів, 1991.
- 3.29. Історія українського війська.-Вид. 5-те.- К.,1994.
- 3.30. Історія України в особах IX-XVIII ст. - К., 1993.
- 3.31. Історія України в особах XIX-XX ст. - К., 1995
- 3.32. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 - 80-х років. - К., 1995.
- 3.33. Кащенко А. Оповідання про славне Військо Запорозьке низове.- Дніпропетровськ., 1991.
- 3.34. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. - К., 1993.
- 3.35. Король В. Історія України.- К.,1995.
- 3.36. Костомаров М. Богдан Хмельницький: Історичний нарис.- К., 1992.
- 3.37. Нагаєвський О Історія України XX століття.- К.,1993.
- 3.38. Полонська - Василенко Н. Історія України.- У 2-х т.- К., 1995.
- 3.39. Рибалка І.К. Історія України : Від поч. XIX ст. до лютого 1917 р.- Х-в, 1997.

- 3.40.Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української Конституції.- К.,1993.
- 3.41.Субтельний О. Україна : Історія . – К., 1991- 1998.
- 3.42.Сторінки історії Української РСР : Факти, проблеми, люди.- К.,1990.
- 3.43.Толочко П. Київська Русь.- К.,1996.
- 3.24. Турченко Ф.Г. Новітня історія України.- Ч. 1 (1917-1945): Підручник для 10 класу.- К., 1998.
- 3.25. Турченко Ф.Г., Панченко П.П., Тимченко С.М. Новітня історія України. - Ч. 2 (1945- 2001) : Підручник для 11 класу. - К., 2001.
- 3.26. Швидько Г.К. Історія України (XIV-XVIIIст.). 8 клас.- К,1996.
- 3.27. Хоткевич Г. Два гетьмани.- К., 1990.
- 3.28. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків.- В 3-х т.- К., 1991.
- 3.29. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). - К., 1994.

Посилання на сайти з історії

<http://history.franko.lviv.ua/> - Нариси з історії України

<http://www.readbookz.com/books/170.html> - Історія України

<http://litopys.org.ua/> - джерела з історії України

<http://www.zlagoda.org/http://www.livius.org/> - Всеукраїнське об'єднання демократичних сил

<http://www.thehistorynet.com/> - історичні довідки

<http://www.zsu.zp.ua/euk/> - енциклопедія українського козацтва

Історія України [Текст]: методичні вказівки до виконання семінарських робіт для здобувачів освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр денної форми навчання.

Комп'ютерний набір і верстка: С.В. Домальчук

Редактор: С.В. Домальчук

Підп. до друку _____ 2023 р. Формат А4.

Папір офіс. Гарн. Таймс. Умов. друк. арк. 3,5

Обл. вид. арк. 3,4. Тираж 15 прим.

Інформаційно-видавничий відділ

Луцького національного технічного університету

43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75

Друк – ІВВ Луцького НТУ